

Мисловен експеримент

Кураторски проект на Аксиния Пейчева

Правила за участие в експеримента:

1. Художникът предварително определя темата на разговора. Тя може да е свързана с творчеството му, но може и да е напълно нова, неизследвана от него.
2. Кураторът, въз основа на зададената от художника тема, намира учен (или експерт), който би могъл да бъде „полезен“ чрез своята гледна точка по конкретната тема.
3. Разговорът (или разговорите) се провежда в неформална обстановка и се записва за последващ анализ от всички заинтересовани страни. Тяхното публикуване или разпространение (ако има такова) става след съгласието на двете страни.
4. Двете страни се съгласяват с единственото условие – честност на общуването.
5. И двете страни са свободни да променят, избягват, прекъсват разговора по всяко време, да го спират, изопачават и обогатяват, както желаят.

Експериментът може да бъде обявен за успешен и да доведе до хармонично или дисхармонично ниво на общуване.

>>>

Разговорът между Лъчезар Бояджиев и Маргрет Гребович се състоя в ателието на художника на 29 май 2023 г. между 18:30 и 20:30 ч., когато обектите за изложбата бяха (относително) готови.

~~~

МГ (...) това за мен е въпросът на живота ми – как ще живеем с животните и особено с по-висшите? Интересуват ме интелигентните животни. И знам, че това е супер ш***на категория, но не ми пука. Искам да работя с кучета, котки, коне, китове, крави, мечки и октоподи. С тези, които са най-близо до човешката инфраструктура, създадена от самите нас, за да сме близо до тях; с тези, с които смятаме, че можем да общуваме. Водим спорове дали можем или не можем, но това донякъде е без значение. Просто смятам, че това са пространствата, които ме интересуват много и искам да се опитам да се справя с някои етични въпроси за това как можем да подобрим нещата. Това е всичко.

(...)

ЛБ Тези предмети на изкуството тук са свързани по някакъв начин с понятието за междувидова справедливост. Експерт ли си в тази област?

МГ Никой не е експерт в тази област. Ако имаш предвид активистите за защита на животните, те не са експерти в междувидовата справедливост. Няма такава област, поне все още не и не знам дали ще има. Има хора, работещи в областта на критическите изследвания на животните и има хора, работещи в областта на отношенията между хората и животните в различни дисциплини. Аз се занимавам с въпроса за справедливостта във философията, който няма нищо общо със справедливостта в правото – това са напълно различни светове. Така че, ако питаш за това...

ЛБ Не, това е по-скоро философски въпрос. Това има ли нещо общо с твоята област? Нямам представа. Моето знание се базира на редица публикации на Елизабет А. Повинели¹. Но това тук е... искам да кажа философско и знам, че не съм квалифициран, но съм дълбоко заинтересуван от темата за междувидовата справедливост.

МГ Интересувам се от реални животни, а не от абстрактни разговори за междувидова справедливост, така че мисля, че съм малко по-различна в това отношение. Искаш ли да видиш нещо? Подготвен ли си? Когато бях в Прищина преди няколко дни, бях нападната от улични кучета. И едно от тях ме ухапа. Имах ухапване от четвърто ниво. Преди два дни ми свалиха шевове. Участвах в разговор за кучетата в три държави (България, Косово и САЩ), което е интересно, защото се интересувам от домашните любимци; от инфраструктурата между домашните любимци и хората като цяло.

ЛБ Една от приликите между Косово и България е, че през 90-те години тук имаше огромна популация от улични кучета, включително и в този район (квартал Крива река в София), и нещо подобно се случи на майка ми. Тя беше нападната от едно куче и ние отидохме в болницата за тези ухапвания, защото не знаеш дали животното не е болно. И в един момент имаше такава кампания за защита на бездомните кучета и какво да се прави с тях, така че аз бих подкрепил мерките и бих бил хуманен, но в същото време един мой приятел каза: „...майка ти я ухапа куче, не можеш...“. Но от друга страна, познавате ли американския писател Джон Ървинг и книгата му „Светът според Гарп“ от 80-те години? Тази книга е важна за мен сега заради две свързани истории – когато Гарп бил малък, едно куче го ухапало и това било много болезнено, а след като пораснал и кучето било все още живо, той станал писател и един ден пишел в таванската стая на дома си в провинцията, а ръкописът му (това било преди компютрите) бил издухан на двора и същото куче изяло ръкописа. Така, за да се реваншира и понеже бил наистина ядосан, Гарп тръгнал след кучето и го ухапал като форма на отмъщение. Джон

---

¹ <https://www.e-flux.com/journal/92/204673/mother-earth-public-sphere-biosphere-colonial-sphere/>

Ървинг и всичките му романи са такива – съмнителна етика, но в същото време основана на някакъв друг вид логика на взаимни отношения между видовете, без измислени от хората йерархии. И това няма нищо общо с тези (посочва обектите в ателието – бел.ред.). Поне не пряко! Но това е нещо, което помня от 40 години, и продължава да ме притеснява и интересува. Това е моят начин да подхожда към въпроса.... А вие убихте ли онова куче в Прищина?

МГ ...???... Разбира се, че не, какво имаш предвид. Как да убия?

АП Евтаназия.

МГ Не, не съм убила кучето и се надявам да не са ми направили нищо. Отидох в спешното отделение и лекарите казаха, че имат по няколко случая на ухапвания на ден, така че това е огромен проблем в Прищина. Но чувам, че разговорът е в посока на това, че полицията трябва да отиде и да застреля всички кучета. Но, разбира се, това не е решение, защото ще дойдат още кучета и ще запълнят мястото им. Така че, знаете ли, много се радвам, че ме ухапаха.

ЛБ Сигурен съм, че сте много щастлива!?

МГ ...Можете да си представите защо, нали?

ЛБ ...Това ти дава истински житейски опит.

МГ Това ми дава реален опит и самочувствие да започна да говоря за инфраструктурата между кучета и хора, и за ситуацията с уличните, бездомни кучета, без хората да си мислят, че съм нещо като утопичен западняк, който всъщност не знае какво е да те ухапе куче... Имах ухапване от четвърто ниво – имах дупки в крака си с размера на палеца ми и те можеха наистина да наранят коляното ми, което не направиха, и аз съм абсолютно убедена, че тези кучета са гении, защото (тъй като аз съм утопист, така че...) мисля, че това куче знаеше точно къде да ме ухапе, за да ме изплаши до смърт, защото крещях... Беше невероятен момент, в който ги чух да се приближават зад мен и видях друго куче да идва от другата страна и си казах: „Добре, сега ще умра, като че ли наистина ще умра тук и имаше един момент, в който просто усетих, че в тялото ми се случва нещо наистина силно и вкарах целия въздух и го изпуснах с писък и не мисля, че някога съм крещяла така през живота си, защото беше необходимо толкова много въздух да влезе в тялото ми и аз го изпуснах, и кучето ме пусна.“

ЛБ Някой дойде ли да ти помогне?

МГ Никой не дойде. На балкона на близката Национална библиотека стояха мъже, които гледаха какво се случва, но само се смееха и ръкопляскаха. Така че сега можем да говорим за междувидово правосъдие (смее се). Всъщност не ме интересува междувидовото правосъдие, а междувидовите отношения. Супер много се интересувам от междувидовата инфраструктура. За мен този въпрос за паметниците е почти като собствен специален свят – като какво е паметник и какво

би означавало да се помнят животните, нали? И да помним животните като част от общественото пространство. Само преди няколко дни видях как един мъж в Южния парк в София бие собственото си куче, не улично куче; а в Прищина видях деца да ритат кучета, чух разкази за деца, които гонят кучетата пред колите, така че колите да ги блъснат и кучето да няма друг избор, освен да тича пред колата. Така че, разбира се, моята теория е, че ние сме абсолютно 100% отговорни за ситуацията. Имах тази връзка и интензивен опит с интелигентен агент, какъвто беше това куче, което взе това решение, но нямам никакъв интерес от каквото и да било възмездие.

(...)

ЛБ Моята загриженост като цяло и от философска гледна точка, що се отнася до животинската или още по-добре – междувидовата справедливост, е по-скоро, че хората като вид, т.е. Homo sapiens като вид, са изключително инвазивни. И така, как се решава този проблем? Защото другите видове имат равни права с хората по отношение на съжителството на планетата. Съществува и Интегрираната информационна теория (ИИТ), предложена през 2008 г. от Джулио Тонони², невролог от САЩ, който предложи т.нар. Фактор Phi (Ф) като начин за „измерване“, по-скоро – за сравняване на интелигентни системи – от хора до животни и растения, та чак до други форми на повече или по-малко „интелигентни“ форми на материята. Тези съображения предхождат, но сякаш водят до изкуствения интелект – интелигентната система се определя не само от количеството информация, която може да съхранява, но и от степента на интегриране на тази информация във функционална единица; съотношението между двете е Факторът Ф. Така че всички видове имат определено ниво на интелигентност. На това ниво – как оправдавате несправедливостта към другите видове, защото те не са „интелигентни“? Докато бях на резиденция в Южна Корея, недалеч от Саул, много пъти минавах покрай кучешка ферма, където отглеждат кучета за месо за ресторанти. Когато попитах домакините си, те казаха: не се притеснявайте, това е специална порода неинтелигентни кучета. Но това няма значение, все пак това е същество! А пък ние и така си ядем пилешко, овче, кравешко или свинско. Аз ям, може би вие не ядете (посочва към Аксиния Пейчева).

МГ Да, кравите са изключително интелигентни, ако искате да говорите за интелигентни животни. Знаете ли, че в планинския запад на САЩ, в Невада, Аризона, имаме диви коне и знам, че има такъв феномен, че конете бягат, а след това стават диви. Те не са мустанги, но подивяват, както може би бездомните кучета, но в природата, а не в градската среда. И след това се размножават и популацията им трябва да бъде „контролирана“. И, разбира се, конете струват много пари, един кон струва много пари, така че ако можете да вземете кон и да го продадете на търг...

---

² https://en.wikipedia.org/wiki/Integrated_information_theory

ЛБ Като чистокръвен ?

МГ Всеки кон струва пари. Цялата конна индустрия струва много пари. Предполагам, че и тук, в страната. Не?

АП Не.

ЛБ Да, в ресторанта!

МГ В ресторанта?

ЛБ Да, можем да ви заведем в някой.

МГ Какво, ядете конско месо? Не!

ЛБ Да, сервират се кюфтета от конско месо или от смес със свинско и говеждо. Не знам доколко е популярно, но е достъпно и се основава на тази непрекъсната традиция, нещо като номадско наследство. Използва се и в саламите, практикува се и в Унгария, например.

МГ Да, чувала съм за това. В Монголия например традицията е да се използва цялото животно, така че ако го убиеш, трябва да изпиеш кръвта му или нещо подобно, ако искаш да го изядеш. Тук има нещо екзотично! (Смее се)

ЛБ Твоят коментар за това ли беше? (Посочва АП) Че ще си имам неприятности със защитниците на правата на животните? (Посочва паметника на Александър Дюма с 4-те коня, „нанизани“ на бамбукова пръчка като шишче).

МГ Защото сте направили кебап от коне?

ЛБ Да, защото направих кебап от коне. Но от друга страна, в ресторанта можеш да ядеш конски кюфтета, така че... (Смее се).

МГ Тук се случват много неща (посочва предметите). Много.

ЛБ Прекалено много, може би.

(Смях)

МГ Защото става дума за паметника, за паметта, за публичното пространство. Става дума и за... коне. Като че ли не става дума за котки. Не правиш паметници на котки. Въпреки че в Тюмен (Русия, Сибир) има паметник на котки, защото котките са спасили Киев от нацистите, тъй като са изяли плъховете.

ЛБ В Киев има така наречената катедрала „Света София“ и Киевско-Печорската лавра – точно в центъра на Киев, на хълм над реката, с километри катакомби; има параклиси, има мумии и т.н. Почти умрях там, защото имам клаустрофобия. По време на Втората световна война партизаните са се крили по тези места и е имало котки, плъхове и всичко останало. Мисля, че това може да е източникът (на паметника в Тюмен). Но има и друго нещо – знаете ли, че в Аделаида, Австралия, има паметник на прасетата? Центърът – фокус на паметника е контейнер за

боклук, така че има неприятна конотация с боклука. Но това са прочутите прасета на Аделаида. Харесвам прасетата, защото те са част от моето детство и от живота на село. Познавате ли този огромен, обхващащ цял квартал стенопис на юг от центъра на Лос Анджелис?

Художникът аматьор, но известен по онова време, се казва Фермер Джон, а стенописът се нарича "The Farmer John Pig Mural". Сградата е била кланица през 30-те години на миналия век, а сега не функционира. Стенописът още е познат и като „Раят на прасетата“. По ирония на съдбата на фасадата на кланицата е изобразена идеалистична утопична визия на щастливи прасета – грухтят, гледат ви... А знаете, че вътре те са заклани. Това е като т.нар. „потъомкински села“ в имперска Русия. (Смях) Това наистина е възхвала на едно животно, макар и по странен начин...

МГ ...Защото е за наша употреба. Много ресторанти за барбекю в Америка се наричат „Щастливото прасе“. Така че тук се случва нещо по отношение на представянето и споделения опит, така че знам, че не ме попитахте дали ми харесва, но... не е достатъчно... просто трябва да му посветиш живота си. (Смях)

(...)

МГ Но позволи ми да ти задам един въпрос. Има нещо много специфично в отпечатъците в цикъла „В отпуска“³, нали? Това дигитално отстраняване на човека от коня (от истинските паметници). Това, като повтарящо се действие, е различно от това, което се случва тук. То не е същото. И така, можеш ли да ми кажеш как стигнахме от тук до тук?

ЛБ Няма хора...

(Смях)

ЛБ В цикъла „В отпуска“ хората са отстранени след създаването на паметниците. А тук те никога не са присъствали по начало, освен някои имена, споменати като препратки. Те никога не са били предназначени да бъдат тук, а също така става въпрос за промяна на предназначението на стари неща, които в един или друг момент са били докоснати от хора. Това е всичко, нищо друго. Във всички тях на върха винаги има животно, независимо от всичко. И това е един вид „котка“, между другото, под формата на тигър (посочва паметника на Диего Ривера/тигър и Фрида Кало).

(...)

МГ Фактът, че съм тук, фактът, че това дете на новото столетие (АП) ни събра, е супер симптоматичен за някакво желание за нещо. Това е желание за междувидова справедливост или е желание за контакт, или е желание за дива

---

³ [http://sariev-gallery.com/data/content/u/5/upload/LB_On%20vacation\(1\).pdf](http://sariev-gallery.com/data/content/u/5/upload/LB_On%20vacation(1).pdf)

природа. Ние нямаше да правим това, щяхме да правим нещо съвсем различно, ако не беше...

ЛБ Искам да се откажа да бъда човек...

МГ Вижте, той иска да се откаже да бъде човек!

ЛБ ...да се откажа от моя вид.

(Смях)

МГ ...да отмениш.

ЛБ ...да отменя културата на собствения си вид, да!

(...)

МГ Наистина ми харесва тази работа с премахването на човека от обществения паметник! Това е абсурдно. Харесва ми. (...) Но мисля, че това, което е напълно различно в моята работа от вашата, е, че се интересувам от въпроса какво искат хората от дивата природа, какво искат хората от кучетата, какво искат хората от паметниците, какво искат хората от конете, например. А мисля, че вие изобщо не се интересувате от това. Не искате да знаете какво искат хората.

ЛБ Напротив!

МГ Значи искате да знаете какво искат хората?

ЛБ Това не е честно.

(Смях)

МГ Животът е несправедлив.

ЛБ ...Искам да знам какво искат хората, защото тогава ще е по-лесно да продавам това, което произвеждам. Но всъщност... (Пауза) Всъщност сте права. Ние, художниците, сме прецакани. Артистите искат да знаят какво самите те искат – какво тя или той иска в този свят. Да изразят себе си. Те не искат да чакат хората да изразят желанията си за изкуството, което виждат и консумират.

АП Може би трябва да им кажем какво искат.

ЛБ То тогава бихме били политици...

МГ ...Не знам, имам предвид, че вие наистина се занимавате с монументални неща. Това са големи проблемите на публичното пространство; вие сте навлязъл много в света на реториката и публичността и това е съвсем различно от вътрешния живот.

(....)

МГ Не искам да ви правя психоанализа.

ЛБ Моля ви, давайте!

МГ ...знам, че искате, но всъщност не знам как. Но това би било нещо като... – Влизам в ситуацията на посещение в ателие на художник напълно свежа; това „малко момиче“ (АП) ме взима на ръце и ме повежда към „Марша на смъртта“ и следващото нещо, което знам, е, че ми се представят (от вас, ЛБ) богохулни разпятия и тигров балсам от Сингапур, и бяло вино от Венето в Италия, а после всичко това ми се случва и си мисля... Но има всички тези супер вълнуващи елементи, много интелектуални и материални „предмети“, наложени един върху друг, и всичко това някак си ме кара да погледна художника и да кажа: .....

ЛБ ...идва ми в повече.

МГ Не, и казвам: "Какво иска той??? (...) Какво искате от междувидовото правосъдие? Или не искате?"

ЛБ ...Чувствам се виновен, защото сега съм много по-осъзнат, отколкото в младостта си, това също е свързано и с пандемията, и с всичко, което се случи, чувствам се виновен от името на Homo sapiens. Защото изглежда, че ние прецакахме целия свят, нашата планета, каквато някога всички ние, земните видове, сме я познавали...

>>>